

DOI: <https://doi.org/10.32782/2524-0072/2023-56-26>

УДК 332.02

ВИКЛИКИ ТА ОРІЄНТИРИ ВІДНОВЛЕННЯ ЕКОНОМІЧНОГО ЗРОСТАННЯ РЕГІОНІВ УКРАЇНИ¹

CHALLENGES AND BENCHMARKS FOR RESTORING ECONOMIC GROWTH IN UKRAINE'S REGIONS

Возняк Галина Василівна

доктор економічних наук, старший науковий співробітник,
Державна установа «Інститут регіональних досліджень
ім. М.І. Долішнього НАН України»
ORCID: orcid.org/0000-0003-2001-0516

Сороковий Данило Олегович

аспірант,
Державна установа «Інститут регіональних досліджень
ім. М.І. Долішнього НАН України»
ORCID: orcid.org/0009-0001-3954-1854

Voznyak Halyna, Sorokovyi Danylo

M. Dolishnyi Institute of Regional Research
of National Academy of Sciences of Ukraine

Ідентифіковано та оцінено виклики економічного поступу регіонів України в сучасних умовах, серед основних виокремлено такі: безпековий; поглиблення диференціації розвитку, втрати транзитного потенціалу; міграційна криза та євроінтеграційний курс України. Наголошено, що в умовах надмірної невизначеності важко вести мову про сценарії прогнозування розвитку чи відновлення регіонів України. «Реакція» на виклики лежить в площині врахування їх сили впливу, значимості для економіки та країни загалом і потребуватиме диференційованого втручання та скоординованих різних типів політик (фінансової, регіональної, галузевих). Аргументовано доцільність реагування та вирішення в рамках реалізації регіональної політики. Обґрунтовано орієнтири відновлення економічного зростання регіонів України. До таких запропоновано віднести: а) модернізацію структури економіки та відновлення інфраструктури, стимулювання економічної активності та сприяння інноваційному розвитку регіональних економік; б) розвиток системи багаторівневого врядування; в) узгодження та ефективна взаємодія систем управління регіональним розвитком в Україні та ЄС; г) формування нової державної регіональної політики розвитку різних функціональних типів територій. Наголошено на необхідності вибудовувати фінансову та регіональну політику таким чином, щоб, з одного боку, створювати правильні стимули та рівні умови для бізнесу, а отже і «запустити економіку» з врахуванням Маастрихтських критеріїв, з іншого – врахувати наслідки війни для розвитку територій, набуття Україною статусу кандидата на членство в ЄС тощо.

Ключові слова: регіон, виклики, економічне зростання, розвиток, відновлення.

The pandemic and, since 2022, Russia's war against Ukraine have increased economic instability, exacerbated problems in the system of state and local finance, which, in turn, has provoked negative changes and restrictions on the economic growth of the regions, which will have long-term consequences for their sustainable development. The rapid ability of the socio-economic system to adapt and respond to changes will contribute to the resumption of regional economic growth, counteracting current macroeconomic shocks, etc. The purpose of the article is to identify current challenges and substantiate possible directions for restoring economic growth in the regions of Ukraine. The author identifies and assesses the challenges to the economic development of Ukraine's regions in the current conditions, and the main ones are as follows: security; deepening differentiation of development, loss of transit potential; migration crisis and Ukraine's European integration course. It is emphasized that in conditions of excessive uncertainty, it is difficult to talk about scenarios for

¹ Дослідження проведено в межах проєкту «Фінансові детермінанти забезпечення економічного зростання регіонів і територіальних громад на засадах поведінкової економіки» (№ 2020.02/0215), що виконується за фінансової підтримки НФДУ (Конкурс «Підтримка досліджень провідних та молодих учених»).

forecasting the development or recovery of Ukraine's regions. The "response" to the challenges lies in the plane of taking into account their strength of influence, significance for the economy and the country as a whole and will require differentiated intervention and coordinated different types of policies (financial, regional, sectoral). The expediency of response and solution within the framework of regional policy implementation is substantiated. The guidelines for restoring economic growth in the regions of Ukraine are substantiated. These include: a) modernization of the economic structure and restoration of infrastructure, stimulation of economic activity and promotion of innovative development of regional economies; b) development of a system of multi-level governance; c) harmonization and effective interaction of regional development management systems in Ukraine and the EU; d) formation of a new state regional policy for the development of various functional types of territories. The author emphasizes the need to build financial and regional policies in such a way as to, on the one hand, create the right incentives and equal conditions for business, and thus "launch the economy" in line with the Maastricht criteria, and, on the other hand, take into account the consequences of the war for the development of territories, Ukraine's acquisition of the EU candidate status, etc.

Keywords: region, challenges, economic growth, development, recovery.

Постановка проблеми. Пандемія, а з 2022 року війна росії проти України посилили економічну нестабільність, загострила проблеми в системі державних та місцевих фінансів, що, своєю чергою, спровокувало негативні зміни та обмеження можливостей економічного зростання регіонів, які матимуть довготривалі наслідки для їх сталого поступу. Нестабільність в умовах кризи обумовлює деградацію соціально-економічних систем різних рівнів. Якщо ж говорити про сучасний економічний поступ регіонів України, то нестабільність, обумовлена дією зовнішніх та внутрішніх чинників, попри негативні зміни і обмеження можливостей розвитку, порушила фінансову стійкість регіонів, яка є одночасним «вимірником» спроможності фінансової системи виконувати свої функції, забезпечувати оптимальний розподіл ресурсів і нормальний перебіг економічних процесів під впливом макроекономічних шоків і ризиків ендегенного середовища. Забезпеченню відновлення економічного зростання регіонів, протидії сучасним макроекономічним шокам, мінімізації диспропорцій, посиленню територіальної згуртованості сприятиме швидка здатність соціально-економічної системи адаптуватися та реагувати на зміни. Порушена проблематика є важливим та своєчасним напрямом наукових пошуків.

Аналіз останніх досліджень і публікацій.

Питання дослідження проблем розвитку регіонів, вдосконалення інструментів реалізації регіональної політики, зміни моделей її фінансового забезпечення вже довгий час перебувають у фокусі підвищеної уваги як у світовому, так і в вітчизняному науково-експертному просторі. Так, вагомих доробок становлення вітчизняної регіональної політики формують численні дослідження львівської школи регіоналістики (Долішній М. І., Шульц С. Л., Шевчук Л. Т., Садова У. Я. і ін.). Досвід

регіональної політики Європейського Союзу, аналіз використання інструментів регіонального розвитку та можливість їх імплементації у вітчизняну практику вивчають [1; 2].

Попри вагомому напрацюванню та широку наукову дискусію нові виклики актуалізують проблему оновлення підходів до реалізації політики регіонального розвитку та інструментів її забезпечення.

Формулювання цілей статті (постановка завдання). є ідентифікація сучасних викликів та обґрунтування можливих напрямів відновлення економічного зростання регіонів України.

Вклад основного матеріалу дослідження. За останній період зовнішні шоки (найсерйозніший – це російсько-українська війна) обумовили значні зміни, практично, у всіх секторах та галузях регіональних економік, загострили виклики подальшого економічного поступу регіонів України, найбільш вагомими серед яких є:

– *безпековий виклик* – станом на вересень 2023 року із 136 районів 38 (а це майже 340 територіальних громад) перебувають на лінії бойових зіткнень або окуповані. Прикордонні з росією території (Сумська, Чернігівська області), з яких де-факто відбувається виселення мешканців через постійні обстріли. Багато містечок і сіл «стерто з лиця землі». Зрозуміло, що на таких територіях, де практично зруйнована вся інфраструктура, не залишилося ні людей ні суб'єктів економіки важко вести мову про розвиток чи зростання. Це не говорячи вже про тисячі гектарів замінюваних земель (за різними експертними оцінками на кінець літа 2023 року ця цифра може сягати 14-15 тис га) та екологічні збитки через «терористичний вандалізм» рф. Зрозуміло, що такі території потребуватимуть значної фінансової підтримки, в тому числі і державної;

– посилення диференціації регіонів за темпами економічного розвитку. Так, за даними Держстату [3], падіння економіки України за підсумками 2022 року склало 29,1% (це найвищий показник за останні 30 років). Виразне падіння економік регіонів обумовлене наближеністю територій до лінії фронту. Так, втрата економічного потенціалу, наприклад, в 2022 році в Дніпропетровській, Запорізькій, Миколаївській, Сумській, Харківській, Донецькій областях в галузі будівництва, склала від 59% до 92% за показником ВДВ, в той час як тиллові області – Волинська і Івано-Франківська продемонстрували позитивний приріст. Зважаючи на те, що економіка України є експортно орієнтованою, втрата економічного потенціалу, особливо в південно-східних регіонах, порушення логістики, блокада морських коридорів, вихід росії з «зернової угоди» тощо негативно позначилась на експортній спроможності країни загалом. Водночас, якщо в 2022 році найбільших втрат по експорту зазнали Херсонська (-86%), Донецька (-96%), Луганська (-95%) [3], то всі західні області України (окрім Івано-Франківської) і Одеська продемонстрували позитивний приріст по експорту;

– втрата транзитного потенціалу, який до війни був конкурентною перевагою України. За оцінками експертів Світового банку, за рік війни в Україні обсяг збитків, завданих об'єктам транспортної інфраструктури сягнув майже 36 млрд дол США [4]. За попередніми оцінками зруйновано понад 500 км залізничного полотна, більше 25 тис кілометрів доріг місцевого та державного значення, 344 мости і переходи [5]. Найбільші збитки припадають на десять регіонів, особливо на ті, де велись (ведуться) активні бойові дії – це Херсонська, Запорізька, Миколаївська, Харківська, Донецька, Луганська, Сумська, Чернігівська. Тому відбудова залізничного полотна – це важливий виклик для регіонів на сьогодні. Через блокування та окупацію (в Маріуполі, Бердянську та Скадовську) морських портів (до війни налічувалось 13) суттєво обмежено транзитні можливості як регіонів зокрема, так і України загалом. Вихід росії з «зернової угоди» суттєво обмежив експортні можливості південних регіонів, що негативно відобразилось сальдо торговельного балансу. Водночас, потрібно зазначити, що помітно зросла частка міжнародних перевезень «сухопутними коридорами» через ділянку кордону Україна – ЄС і лідерами тут є Закарпатська, Волинська і Львівська області;

– міграційна криза, безпрецедентні наслідки якої матимуть негативний вплив для економічного поступу регіонів України: це втрата людського капіталу, міграція населення (якої світ не знає з часів другої світової війни), масштабний перерозподіл трудових ресурсів в середині країни, погіршення кадрового потенціалу підприємств, а також дефіцит кадрів робітничих професій на регіональних ринках праці. За даними ООН, станом на липень 2023 року в Європі залишаються 6,2 млн наших громадян, а кількість українців, що так чи інакше перебували за кордоном з 24 лютого 2022 року, сягає 15–18 мільйонів [6]. За масштабами, широтою охоплення та кількісними показниками існуюча міграційна криза не має аналогів в сучасній історії. Глибина трагедії ще і у тому, що значна частина українців, які «осіли» в Європі – це високоосвічені та найбільш кваліфіковані працівники, які за 1,5 року війни адаптувались до життя на новому місці, асимілювались в країнах, які надали прихисток в силу конкурентної пропозиції оплати праці, соціальних гарантій тощо. В цьому сенсі ключові питання, які на часі і потребують обговорення та реагування, а відтак і оновлення міграційної політики: як повернути людей? Як відновити людський потенціал після перемоги? Як залучити навиків і їх умінь до відновлення економічного профілю регіонів та громад? В цьому аспекті варто ще акцентувати увагу на катастрофічному зменшенню пропозиції робочої сили на регіональних ринках праці та зростанні безробіття. Потрібно визнати, що всі без виключення регіони України в умовах війни стикаються з небезпекою втрати людського капіталу;

– *євроінтеграційний курс* України – пріоритетний вектор розвитку регіонів України. Можна сказати, що це одночасно і виклик і можливість, яку наша країна отримала 23.06.2022 р. Статус кандидата до членства в ЄС, в першу чергу в частині регіонального розвитку, потребує синхронізації стратегічних документів України і ЄС, адаптації вітчизняного законодавства до вимог регіональної політики ЄС. Розвиток багаторівневого врядування, ефективного публічного інвестування, суспільна згуртованість, розбудова циркулярної економіки та зеленого відновлення, і найголовне – ефективного планування функціональних типів територій є ключовими маркерами, які повинна враховувати сучасна візія розвитку регіонів України. Зазначене доводить тезу про необхідність оновлення стратегічного курсу розвитку регіонів України, що своєю чергою,

потребує диференційованого підходу до формування виваженої адаптивної фінансової та регіональної політики, яка б базувалась на підтримці стратегічних напрямів розвитку економіки, стимулюванні виробництва, пріоритизації відбудови, врахуванні багаторівневого, демократичного врядування, залученні «швидких» інвестицій та інновацій, синхронізації регіональної політики з процесами євроінтеграції, застосування цифрових інструментів розвитку тощо.

Слід зазначити, що в цьому сенсі перегляд візії регіонального розвитку не матиме сенсу якщо паралельно не вести мову про фінансові інструменти забезпечення реалізації цього поступу. Більше того, відновлення та розвиток регіонів потребує чіткого узгодження політики.

Безумовно, запорукою стабілізації економічної та фінансової ситуації в регіонах є, насамперед, мінімізація безпекових ризиків. Без зменшення чи повного нівелювання безпекового фактора складно думати про можливість відновлення територій чи повернення українців, але необхідною умовою є забезпечення цінової, курсової, фінансової та макроекономічної стабільності. Ці детермінанти є визначальними чинниками економічного зростання соціально-економічних систем будь якого рівня.

Забезпечення цінової стабільності, стабільності фінансової системи – це функції та прерогатива Національного банку України. Потрібно визнати, що на початок широкомасштабного вторгнення вітчизняна банківська система перебувала в доброму фінансовому стані через вчасно проведену реформу (в т. ч. очищення банківської системи та виведення з ринку понад 60% банків), вона була добре капіталізована, пройшла стрес-

тестування, мала достатній запас міцності, що дозволило їй «пережити» критичний етап на початку 2022 року.

В кінці липня 2023 року НБУ зменшив облікову ставку з 25 до 22%, покращив річний прогноз інфляції до 14,8% на 2023 рік [7] (де-факто інфляція у 2022 році сягнула 26,6% по року (рис. 1).

Передвісниками такого покращання є здешевлення енергоносіїв на світових ринках, стриманий внутрішній попит, а також вплив монетарної політики НБУ. Що стосується платіжного балансу, то наразі його вдається балансувати за рахунок міжнародної допомоги, що може свідчити про відсутність передумов для девальвації гривні.

Ці ознаки, безумовно, є добрим знаком для бізнесу і суспільства, оскільки свідчить (чи можуть свідчити) про те, що починаються непогані тенденції, які можуть вказувати на поживлення економіки та «паростки» відновлення економічного зростання. Золотовалютні резерви на початок 2023 року перевищили довоєнний рівень, що стало можливим завдяки значним надходженням фінансової допомоги від міжнародних партнерів. Щодо курсу гривні, то він залишався незмінним від початку повномасштабного вторгнення, що своєю чергою, послужило «якорем» монетарної політики. Ба більше того, готівковий курс гривні на початку 2023 року дещо зміцнив свої позиції завдяки продуманій політиці НБУ який заохочував задоволення попиту на валюту за допомогою відкриття 3-місячних депозитів. Фінансова система України впродовж 2023 року залишається стабільною, навіть попри блкаути. Іншими словами, стійкість банківської системи, попри зовнішні шоки та випробування, була збережена.

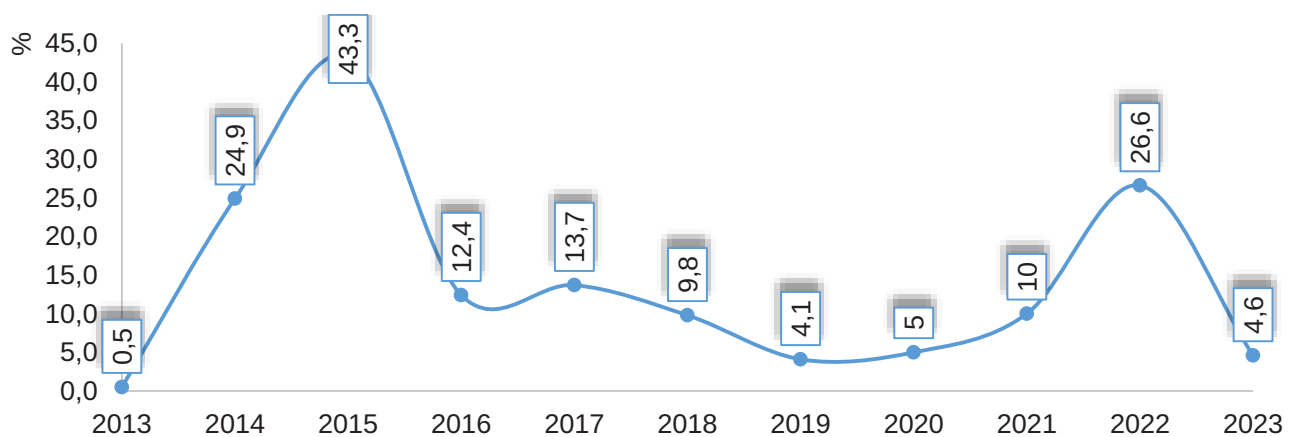

Рис. 1. Інфляція в Україні (грудень до грудня попереднього року, %)

Джерело: дані НБУ. URL: <https://bank.gov.ua/ua/statistic/macro-indicators#4>

Світовий досвід країн, які пережили війну (Японія, Німеччина, Хорватія) доводить, що для відновлення ВВП до довоєнного рівня потрібно 10–12 років. Україна, попри велику невизначеність і війну, паралельно переживає важливі трансформаційні процеси. До прикладу, кандидатство на вступ до Європейського союзу, передбачає низку змін в судовій, антикорупційній, регуляторній, фінансовій, регіональній політиці, які паралельно уже відбуваються, що своєю чергою, може вказувати на те, що для відновлення та економічного зростання може потребуватися менший період часу, ніж було в країнах, які пережили війну.

Вимушені антикризові заходи запроваджені НБУ, Урядом «затиснули» українську економіку, хоча справедливості заради, потрібно сказати, що на початках завдяки таким заходам вдалося «приборкати» кризу і, на скільки це було можливо, не дозволило їй (кризі) активно розвиватися. Вже зараз є розуміння того, що поступово потрібно знімати ці обмеження (звісно якщо передумови дозволяють).

Зазначимо, що об'єктивна реальність динамічно змінює традиційне розуміння загроз, а новітні методи поширення конфліктів та кризових ситуацій, вимагають, з одного боку, глибокого розуміння природи їх виникнення та оцінювання ризиків для важливих сфер життєдіяльності суспільства, з другого – здатності швидко адаптуватися та реагувати на зміни. Інакше кажучи, актуалізується важлива проблема оцінювання стійкості соціально-економічних систем різних рівнів, позаяк це сприятиме формуванню спроможності своєчасно реагувати та запобігати потенційним загрозам, а відтак і швидкому відновленню після криз. Тобто, є сенс говорити про стійкість, яку доцільно сприймати «не тільки як сталий опір системи, але і як адаптацію до змін за збереження основних параметрів її функціонування та життєздатності» [8].

Означена ситуація, з одного боку, потребує негайного реагування на виклики, з іншого - вимагає нових підходів до вироблення стратегічних орієнтирів відновлення чи активізації процесів поступу та інструментів їх імплементації. Також слід зазначити, що сьогодні надто складно вести мову про вибудовування оптимістичних (чи песимістичних) сценаріїв відновлення чи розвитку територій, навіть про короткострокове прогнозування через надмірну невизначеність. В цьому сенсі варто погодитись з думкою Лібанової Е. М. про те,

що «...сьогодні варто говорити не так про прогнози, як про очікування та тенденції...» [9]. Як нам видається, орієнтирами відновлення економічного зростання, а відтак і забезпечення поступу регіонів України можуть бути:

а) *модернізація структури економіки та відновлення інфраструктури, стимулювання економічної активності та сприяння інноваційному розвитку регіональних економік*. В цьому аспекті зазначимо, що детермінантами, які визначають модернізацію економіки є продумана макроекономічна політика, фінансова стабільність та економічне зростання. З іншого боку, інновації – продукують позитивні зрушення в економіці, сприяють підвищенню зайнятості населення, покращують конкурентні можливості регіональних економік як всередині країни, так і за межами, ну і найголовне – здатні забезпечувати стійкі темпи зростання. Тому серед іншого, модернізація структури регіональних економік повинна передбачати покращення технологічних процесів виробництва товарів та послуг на інноваційній основі, створення видів діяльності з високою доданою вартістю. Щодо стимулювання економічної активності, то державі потрібно відвести вагому роль (і це світова практика повоєнної відбудови багатьох воюючих країн), позаяк в вона володіє низкою інструментів, здатних генерувати мультиплікативний ефект в регіональних економіках: а) публічні інвестиції в пріоритетні види діяльності; б) державно-приватне партнерство – при відновленні інфраструктури; в) державні програми для підтримки бізнесу (регіональні програми підтримки бізнесу в умовах воєнного стану (позитивний досвід фіксуємо на Львівщині [10]); г) державні гарантії за кредитами та компенсація відсоткових ставок; д) стимулювання імпортозаміщення та державне замовлення на закупівлю товарів і послуг і ін.

б) *розвиток системи багаторівневого врядування*, що передбачає посилення різних видів стійкості (системи публічного управління, місцевого бізнес-середовища, фінансової системи, посилення ефективності публічного інвестування тощо). Втрата промислового потенціалу на сході та обмежені можливості сільського господарства на півдні змінили економічну спеціалізацію регіонів України, порушили їх стійкість. Відновлення економічного потенціалу регіонів України, попри посилення безпекового чинника, потребує чималих фінансових вливань та узгодженої взаємодії різних гілок влади та зацікавлених

стейхолдерів. Безумовно, що відновлення діяльності органів місцевого самоврядування та органів виконавчої влади на деокупованих територіях мусить бути важливим завданням, яке потребує невідкладного вирішення. Лише «комплексне» охоплення різних типів стійкості регіонів визначатиме ефективне планування (що включає передбачення негативних потрясінь і визначення рівня їх навантаження на місцеву економіку) та швидкий перерозподіл чи мобілізацію фінансових ресурсів у кризових умовах та повоєнній відбудові.

в) *узгодження та ефективна взаємодія систем управління регіональним розвитком в Україні та ЄС.* Йдеться про те, що вітчизняний менеджмент, відповідальний за регіональну політику, повинен «навчитись працювати» з європейським законодавством, технологіями використання фінансових інструментів реалізації такої політики (від кредитних до державних інвестицій), серед яких і важливий фінансовий інструмент підтримки відновлення, відбудови та модернізації України (Ukraine Facility, йдеться про 50 млн євро) на період 2024–2027 рр., який включає: гранти з європейського бюджету; позики; залучення на ринку капіталу та кошти від конфіскації російських активів [11]. Окремо наголосимо, що за попередніми оцінками євро експертів, після вступу України до ЄС в перші сім років вона зможе претендувати на майже 186 млрд євро із бюджету Євросоюзу, а також на 61 млрд євро з так званих "фондів згуртованості", призначенням яких є інвестиції в інфраструктуру менш розвинених країн-членів і їхнє "підтягування" до рівня решти [12]. Тобто, до моменту вступу до ЄС Україна повинна навчитись працювати із фінансовими інструментами європейських інститутів за «їхніми правилами». Ба більше того, Україна як ніхто інший повинна бути зацікавлена в тому, щоб цю фінансову допомогу використати в цілях «системного розвитку», а не «проїдання». Модернізація (чи відновлення, про яке зараз багато говорять) регіонів та і України загалом потребує комплексної і узгодженої взаємодії багатьох складових, ключові серед яких: належна система фінансування, прозора система управління, ефективна система донорів і кредиторів і ін. Так, на сьогоднішній день в суспільстві є розуміння того, що говорити про стаціонарні цілі розвитку регіонів України можна буде лише після перемоги, але готуватися потрібно вже сьогодні.

Ведучи мову про євроінтеграційний курс розвитку України, слід наголосити, що ЄС

забороняє монетарне фінансування дефіциту бюджету (хоча справедливості заради, слід визнати, що у 2022 році НБУ було профінансовано державний бюджет більш як на 400 млрд грн). Заради досягнення мети, Україна має реалізувати свою економічну політику у відповідності до Маастрихтських критеріїв:

– ціни мають бути стабільними, інфляція не повинна перевищувати середні темпи трьох країн-членів з найстабільнішими цінами на 1,5 п.п.;

– довгострокова номінальна відсоткова ставка не повинна перевищувати більше, ніж на 2 п.п., відсоткові ставки трьох країн-членів з найстабільнішими цінами;

– відхилення величини обмінного курсу не повинно виходити за граничні значення, передбачені механізмом обмінного курсу країн-членів.

г) *формування нової державної регіональної політики розвитку різних функціональних типів територій.* В цьому контексті важливо наголосити, що Державна стратегія регіонального розвитку до 2027 року (оновлення якої наразі триває), враховуючи територіально-орієнтований та безпековий підхід визначає чотири типи територій [13; 14]: території відновлення; регіональні полюси зростання, території з особливими умовами для розвитку та території сталого розвитку. Зрозуміло, що всі ці типи територій України – різні як в економічному, безпековому, соціальному, фінансовому, демографічному становищі. Очевидним є і той факт, що багато територій, які довгий час перебувають під окупацією змушені будуть пройти адаптаційний період відновлення (чи більше того – повернення місцевого самоврядування, як наприклад), а тому ані зараз, ані після завершення війни раптово стан економік в регіонах радикально не зміниться. Диференціація в рівнях розвитку регіонів, яку ми фіксуємо в 2022–2023 рр. матиме тенденцію до поглиблення. За таких умов, як нам видається, є сенс вести мову про формування державної регіональної політики з чітким виокремленням механізмів та заходів для кожного функціонального типу території, тим паче, якщо ми прагнемо допомоги від фондів ЄС. При цьому фокус в управлінні фінансовими ресурсами не лише отриманими від міжнародних партнерів, але і публічними – це прозорість та ефективне використання.

Висновки. В підсумку можемо стверджувати, що виклики (безпекові, інфраструктурні, екологічні, економічні, міграційні і ін.), обумовлені повномасштабним вторгнен-

ням є надто складними, не мають простих і швидких рішень, несуть негативні наслідки для поступу регіонів України. Політика регіонального розвитку до 2027 року повинна вибудовуватись із врахуванням принципів багаторівневого врядування, передбачати модернізацію структури економіки та відновлення інфраструктури, покращення технологічних процесів виробництва товарів та послуг на інноваційній основі. Врахування комплексного територіального підходу до формування та реалізації регіональної політики з чітким виокремленням механізмів та заходів для кожного функціонального типу території – ще один аспект, який доречно брати до уваги при стратегуванні розвитку регіонів України в новій реальності. Заходи із реалізації державної регіональної політики повинні бути такими, щоб сприяти, насампе-

ред, гарантуванню безпекових умов на всіх територіях, посиленню обороноздатності держави, ефективному використанню внутрішнього потенціалу територій і ін.

Якщо говорити про фінансові ресурси забезпечення реалізації регіональної політики, то: з одного боку, має бути чітке розуміння, що половина державного бюджету – це допомога міжнародних партнерів, інша половина – це власні надходження, які йдуть на фінансування армії. Тому, фінансову та регіональну політику потрібно вибудовувати таким чином, щоб, з одного боку, створювати правильні стимули та рівні умови для бізнесу, а отже і «запустити економіку» з врахуванням Маастрихтських критеріїв, з іншого – врахувати наслідки війни для розвитку територій, набуття Україною статусу кандидата на членство в ЄС тощо.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:

1. Сторонянська І. З., Бенюк Л. Я. Нова регіональна політика України: інструментарій та напрями реагування в умовах сучасних викликів. *Регіональна економіка*. 2023. № 1. С. 5–13. DOI: <https://doi.org/10.36818/1562-0905-2023-1>
2. Давимука С. А., Куйбіда В. С., Федулова Л. І. Тенденції розвитку нової регіональної політики країн-членів Європейського Союзу. *Регіональна економіка*. 2019. № 1. С. 76–85. DOI: <https://doi.org/10.36818/1562-0905-2019-1-9>
3. Державна служба статистики України. URL: <https://ukrstat.gov.ua/>
4. UKRAINE – Rapid Damage and Needs Assessment. February 2022–2023. URL: <https://reliefweb.int/attachments/cc2f558c-7681-4457-bb5c-91b07fcc9b36/P1801740d1177f03c0ab180057556615497.pdf> (дата доступу: 20.10.2023).
5. Звіт про прямі збитки інфраструктури. URL: https://kse.ua/wp-content/uploads/2023/03/UKR_Feb23_FINAL_Damages-Report-1.pdf
6. Ukraine Refugee Situation. URL: https://data.unhcr.org/en/situations/ukraine#_ga=2.228732760.514168680.1646989952-176134281.1646551413 (дата звернення: 11.10.2023).
7. Виступ Голови Національного банку Андрія Пишного під час пресбрифінгу щодо рішень з монетарної політики. URL: <https://bank.gov.ua/ua/news/all/vistup-golovi-natsionalnogo-banku-andriya-pishnogo-pid-chas-presbrifingu-schodo-rishen-z-monetarnoyi-politiki-16406> (дата звернення: 30.10.2023).
8. Місцеве самоврядування як чинник стійкості тилу : аналіт. доп. / [В. Г. Потапенко, В. О. Баранник, Н. В. Бахур та ін.] ; за ред. В. Г. Потапенка. – Київ : НІСД, 2023. 54 с. URL: https://niss.gov.ua/sites/default/files/2023-01/ad-stiykist-gromad-_1_gotove_0.pdf (дата звернення: 12.10.2023).
9. Чи є робота в Україні та яких зарплат очікувати. Інтерв'ю з директоркою Інституту демографії та соціології НАНУ. URL: <https://hromadske.ua/posts/chi-ye-robot-a-v-ukrayini-ta-yakih-zarplat-ochikuvati-intervyu-z-direktorkoyu-institutu-demografiyi-ta-socdoslidzhen-nanu> (дата звернення: 03.11.2023).
10. Програма підтримки бізнесу у Львівській області. URL: <https://loda.gov.ua/documents/17838> (дата звернення: 19.09.2023).
11. 50 млрд на відбудову України: в ЄП розповіли, коли відбудуться перші дебати. URL: <https://suspilne.media/543109-50-mlrd-na-vidbudovu-ukraini-v-ep-rozpovili-koli-vidbudutsya-persi-debati/> (дата звернення: 30.10.2023).
12. Україна може отримати 186 млрд євро у перші 7 років після вступу в ЄС. URL: <https://finclub.net/ua/news/ukraina-mozhe-otrymaty-186-mlrd-ievro-u-pershi-7-rokiv-pislia-vstupu-v-yes.html> (дата звернення: 30.10.2023).
13. Закону України «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо засад державної регіональної політики та політики відновлення регіонів і територій» № 2389-IX від 9.07.2022 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2389-20#Text> (дата звернення: 10.09.2023).

14. За результатами експертних консультацій підготовлено проєкт оновленої Державної стратегії регіонального розвитку на 2021–2027 роки. URL: <https://mtu.gov.ua/news/34849.html?fbclid=IwAR157iYJWuH5YcrqOiLcaxxfrIH3mID0sYnj9qoJ6QPMnm-tCs-bKeoseQA> (дата звернення: 30.10.2023).

REFERENCES:

1. Storonyanska I., Benovska L. (2023) Nova rehional'na polityka Ukrainy: instrumentariy ta napryamy reahuvannya v umovakh suchasnykh vyklykiv [New regional policy of Ukraine: tools and directions of response in the context of modern challenges]. *Regional economy*, 1, 5–13 [in Ukrainian].
2. Davymuka S. A., Kuybida V. S., Fedulova L. I. (2019). Tendentsiyi rozvytku novoyi rehional'noyi polityky krajin-chleniv Yevropeys'koho Soyuzu [Development trends of the new regional policy of the member states of the European Union]. *Regional economy*, 2019, 1, 76–85 [in Ukrainian].
3. Derzhavna sluzhba statystyky Ukrainy [State Statistics Service of Ukraine]. Available at: <https://ukrstat.gov.ua>
4. UKRAINE - Rapid Damage and Needs Assessment. February 2022–2023. Available at: <https://reliefweb.int/attachments/cc2f558c-7681-4457-bb5c-91b07fcc9b36/P1801740d1177f03c0ab180057556615497.pdf> (accessed October 20, 2023).
5. Zvit pro pryami zbytky infrastruktury [Report on direct damage to infrastructure]. Available at: https://kse.ua/wp-content/uploads/2023/03/UKR_Feb23_FINAL_Damages-Report-1.pdf
6. Ukraine Refugee Situation. Available at: https://data.unhcr.org/en/situations/ukraine#_ga=2.228732760.514168680.1646989952-176134281.1646551413 (accessed October 11, 2023).
7. Vystup Holovy Natsional'noho banku Andriya Pyshnoho pid chas presbryfinhu shchodo rishen' z monetarnoyi polityky [Speech by NBU Governor Andriy Pyshnyi at a press briefing on monetary policy decisions]. Available at: <https://bank.gov.ua/ua/news/all/vistup-golovi-natsionalnogo-banku-andriya-pishnogo-pid-chas-presbrifingu-schodo-rishen-z-monetarnoyi-politiki-16406> (accessed October 30, 2023).
8. Mistseve samovryaduvannya yak chynnyk stiykosti tylu : analit. dop [Local self-government as a factor in the stability of the rear: analyst. add. / [IN. H. Potapenko, V. O. Barannyk, N. V. Bahur, etc.] ; under the editorship V. G. Potapenko. Kyiv: NISD, 2023. 54 p. Available at: https://niss.gov.ua/sites/default/files/2023-01/ad-stiykist-gromad-_1_gotove_0.pdf (accessed October 12, 2023).
9. Chy ye robota v Ukraini ta yakykh zarplat ochikuvaty. Interv'yu z dyrektorkoyu Instytutu demohrafiyi ta sots-doslidzhen' NANU [Whether there is work in Ukraine and what salaries to expect. Interview with the Director of the Institute of Demography and Social Studies of the National Academy of Sciences of Ukraine]. Available at: <https://hromadske.ua/posts/chi-ye-robota-v-ukrayini-ta-yakih-zarplat-ochikuvati-intervyu-z-direktorkoyu-institutu-demografii-ta-socdoslidzhen-nanu> (accessed September 19, 2023).
10. Business support program in Lviv region [Business support program in Lviv region]. Available at: <https://loda.gov.ua/documents/17838>
11. 50 mlrd na vidbudovu Ukrainy: v YEP rozpovily, koly vidbudut'sya pershi debaty [50 billion for the reconstruction of Ukraine: the European Parliament told when the first debate will take place]. Available at: <https://suspilne.media/543109-50-mlrd-na-vidbudovu-ukraini-v-ep-rozpovili-koli-vidbudutsya-persi-debatil/> (accessed October 30, 2023).
12. Ukrainina mozhe otrymaty 186 mlrd yevro u pershi 7 rokiv pislya vstupu v YES [Ukraine could receive 186 billion euros in the first 7 years after joining the EU]. Available at: <https://finclub.net/ua/news/ukraina-mozhe-otrymaty-186-mlrd-ievro-u-pershi-7-rokiv-pislya-vstupu-v-yes.html> (accessed October 30, 2023).
13. Law of Ukraine. "On Amendments to Some Legislative Acts of Ukraine Regarding the Basics of the State Regional Policy and the Policy for the Restoration of Regions and Territories" July 9 2022 № 2389-IX Available at: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2389-20#Text> [in Ukrainian].
14. Za rezul'tatamy ekspertnykh konsul'tatsiy pidhotovleno proyekt onovlenoyi Derzhavnoyi stratehiyi rehional'noho rozvytku na 2021–2027 roky [Based on the results of expert consultations, a draft updated State Strategy for Regional Development for 2021–2027 has been prepared]. Available at: <https://mtu.gov.ua/news/34849.html?fbclid=IwAR157iYJWuH5YcrqOiLcaxxfrIH3mID0sYnj9qoJ6QPMnm-tCs-bKeoseQA> (accessed October 30, 2023).